

Pasvalio P. Vileišio vid. m-klas
12^b klasės mokinės
Jurgitos Anišonytės
rašinys

Būitis ir būtis J. Katiliškio kūryboje

Buitis ir būtis M. Katiliškio kūryboje

M. Katiliškis - lietuvių šeimijos rašytojas. Gyvenimo jūros bangos jį nubloškė toli nuo tėvynės, nuo gimtųjų namų. Idomu, kodėl rašytojas ėmėsi plunksnos ir visą save atidavė kūrybai. Gal todėl, kad nuolat ilgejoji tėviškės, jos gamtovaizdžio ir žmonių, o gal todėl, kad turėjo įgimtą rašytojo ir pasakotojo talentą.

M. Katiliškis rašė apie tarpukario Lietuvos kaimo buitį ir kaimo žmonių gyvenimo būtį. Draukijos kaimas - tai V. Krėvės realistiniai ir legendiniai personažai, Rytų Aukštaitijos kaimas siejasi su Vaišganto kūrybos literatūriniais herojais, Žemaitijos kaimo buitį puikiai galima įsivaizduoti perskaičius detalius Žemaitės pasakojimus, o taip pat pakeliamą kartu su Valančiaus siurveju Kalangos juze. M. Katiliškio kūrinio - „Užuovėja“ ir „Miškais ateina ruduo“ pasakojama apie šiaurės Lietuvos kaimą.

„Užuovėja“ - tai novelių romanas. Vien šiame kūrinyje M. Katiliškis puikiai sugeba atskleisti šiaurės Lietuvos kaimo buitį. Novelių herojų būtis - tai jų kasdieninis gyvenimas: rūpesčiai ir džiaugsmas, darbai ir šventės. M. Katiliškio kaimo buitis pažinimas yra visapusiškas, nes jis - kaimo žmogus, jis gerai žino kaimo žmonių darbus, tradicijas. Kaimo žmonės myli darbą, darbą jie paverčia švente. Kad ir koks bebūtų sunkus darbas, kaimo žmogus jį dirba su džiaugsmu. Novelių kaimo žmonės ir dirba kartu, ir linksminasi kartu. M. Katiliškis, naudodamas kaimiškus palyginimus, seniai užmirštus žodžius, sukuria puikų kaimo jaunimo gyvenimo paveikslą, jį naktines išdaigas. Visa tai kaimo žmonių būtis.

Tačiau kiekviena novelė turi savo giluminį vaidą ir filosofinę mintį. Kaip tik tai padeda rašytojui atskleisti kaimo žmonių būtį, jų gyvenimo prasmę.

Štai novelis „Polaidis“ pagrindinis herojus ūkininkas Dryža. Jis tipiškas šiaurės Lietuvos kaimo ūkininkas, sąžiningai atliekantis savo pareigas žemei. O koks šiaurės Lietuvos kaimas be alaus? Alų daro ir Dryža, tačiau šis alaus darymas yra ne buitinis, o ritualinis, simboliškas ir prasmingas. Dryža alų daro pavasario šventei, bet šeiņa taip, kad alus lieka ūkininko laidotuviems. Dryžos mirtis yra rami, nes ūkininko gyvenimas buvo prasmingas. Jo būtis įprasminama mistiniu ryšiu su žeme. Žmogaus ir žemės ryšys yra Lietuvos nacionalinis bruožas. Tik šis ryšys gali paaiškinti Dryžos elgesį, mirtis ir jausmus, kurie veržiasi iš kūtinės vaikščiojant ir gerinti atbūdančia gamta ir kapeliais. Ūkininkas vaikščiojo žeme, o „žemė jo pėdas traukė į save“. Tai įrodo, kad žmogus ir žemė – ta pati esmė. Dryžos būtis įprasminama ne tik mistiniu ryšiu su žeme, bet ir beržynu, kuris jis pats pasodino. Dryža išėjo iš šio pasaulio, o beržynas, sodintas jo rankomis, liko ir nuolat primena apie dorą, darbštą ūkininką. Beržynas dalyvauja kitų novelių veiksmuose: jis praneša žmonėms metų laikų kaitą, primena senelius meilę gamtai. Žmogus, gyvendamas buitini gyvenimą turi ne tik imti iš kitų, bet ir kažką duoti kitiems. Žmogus turi kažką palikti po savęs, tik tada jis įprasmins savo gyvenimą, savo būtį.

Taiigi užuovėja tiek Dryžai, tiek kitiems novelių herojams ir reikalinga tam, kad žmogus, eįs sunkiu kasdieninio gyvenimo keliu, bet kada galėtų sustoti, pažvelgti į praeitį ir į ateitį, apmąstyti savo poelgius ir suvokti savo gyvenimo prasmę, savo būtį.

Gyvenimo būtis ir būtis mozaika atskleidžiama ir geriausiai rašytojo kūrinijje „Miškas ateina rudenį“. Šis romanas – tai nostalgiska kelionė į praeitį, tai tas pats prieškarinis Lietuvos kaimas, su ta pačia buitimi ir žmonių problemomis kaip ir novelių romane „Užuovėja“. Veiksmo vieta – Vėrsnių kaimas, atskirtas nuo didžiojo pasaulio tankiais ir tankiais miš-

kais, pelkėmis, pilnomis gyvačiais. Tačiau ir tokiame užkampyje žmonės gyvena ir bendrauja. Vieni gyvenimo negandas sutinka pakelta galva ir išdidūs, o kiti neatlaiko gyvenimo smūgių ir suklumpa. Romano herojai - paprasti žmonės. Jie nori pagerinti savo buitį. Geriausiai tai pavyksta ūkininkui Dovelkai. Jo ūkis modernus: jame gausu įvairiausių mechanizmų, yra telefonas, šviesa. Viso kaimo problema buvo melioracijos qiovius kasimas. Tai domino ir jaudino kiekvieną kaimo vyrą. Daugelis to meto jaunuolių norėjo įsigyti dviratį. Dviračių nuvažiuoti pas mylimąją troško ir paqindinis romano herojus Tilius. Tačiau rašytojui svarbūs ne patys įvykiai, o žmonių psichologija. Švelnus ir lyriškas yra Agnė, karčemas savininkės ir dukters, paveikslas. Agnė - tai ne eilinė kaimo mergaitė, kuri dar neseniai peržengė vaikystės slenkstį. Ypač švelnus ir šiltas rašytojo žvilgsnis tada, kai Agnė lyginama su augalais. Agnė savo gyvenimą įprasmina meile Tiliui. Šis vaikiną ji myli visa širdimi, ji tik juo ir tegyvena. Agnės paveikslas romane - tai pirmosios nelaimingos meilės simbolis.

Savo gyvenimą meile įprasmina ir kita romano herojė - Monika. Ji yra ištekėjusi moteris. Jos vyras senas, daug už ją vyresnis. Gyvendama su senu vyru, kurio ji nemyli, ir ūkyje, kuriame ji jaučiasi kaip narve, ji yra nelaiminga ir prislegta. Išreikšti save ji gali tik meile Tiliui, jaunam sardiniui. Ji nuolat trokšta ištrukti iš jos slegiančios aplinkos. Savo gyvenimą Monika įprasmins ir kūdikiu, kuriam atiduos visą motinišką meilę ir šilumą.

M. Katiliškui yra svarbūs herojų likimai. Likimas - tai žmogaus gyvenimo pasirinkimai, iš kurių mes sprendžiame, koks yra žmogus. Likimas - tai savotiška būtis. Naudodamas buitės aprašymus, rašytojas atskleidžia žmonių buitį, kuria žmogus ir įprasmina savo gyvenimą, nes būtis yra amžina. M. Katiliškis su didžiausiu kūrybiniu įkvėpimu sukūrė buvusio kaimo vaizdą.